२७. महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे

• ऐका. वाचा.

विठ्ठल रामजी ऊर्फ अण्णासाहेब शिंदे यांचा जन्म जमखंडी गावी झाला.

अण्णासाहेबांच्या वडिलांचे नाव रामजी आणि आईचे नाव यमुनाबाई होते.

लहानग्या विठ्ठलला खेळाची अत्यंत आवड होती. हुतुतू, खो-खो, सुरपारंब्या यांसारखे खेळ खेळण्यात लहानगा विठ्ठल सदैव पुढे असे. लहानपणीच्या या खेळांमध्ये विठ्ठलचा धीटपणा व सहनशीलता दिसून येई. त्याचे वडील धार्मिक वृत्तीचे होते. त्यांच्या धार्मिक वृत्तीचा विठ्ठलवरही परिणाम झाला होता. सर्व जातिधर्मांचे लोक त्यांच्या घरी येत असत. माणसामाणसांत भेद करणे योग्य नाही, याचा संस्कार घरातील वातावरणामुळे लहानग्या विठ्ठलच्या मनावर उमटला.

छोटा विठ्ठल अवघा चार वर्षांचा होता, त्या वेळी दक्षिण भारतात महाभयंकर दुष्काळ पडला होता; पण विठ्ठलच्या मळ्यात मक्याचे चांगले पीक आलेले होते. आजोबा बसवंतराव हे दानशूर होते. दररोज सकाळच्या वेळी आजोबा कट्ट्यावर बसून गोरगरिबांना मक्याचे दाणे वाटत असत. आजोबांना या कामी विठ्ठलही मदत करत असे. लोक विठ्ठलचे कौतुक करत व आशीर्वाद देत.

एकदा काय झाले विठ्ठल जेवायला बसला. समोर ताट होते. तेवढ्यात एक भिकारी दाराशी आला. त्या भुकेलेल्या माणसाला विठ्ठलने आपले ताट दिले. हा दयाळूपणा विठ्ठलमध्ये जन्मजातच होता.

'जे का रंजले गांजले ।
त्यांसी म्हणे जो आपुले ।।
तोचि साधु ओळखावा ।
देव तेथेचि जाणावा ।।'

या संत तुकारामांच्या अभंगवाणीचा ठसा विठ्ठलच्या हृदयावर आयुष्यभर उमटला होता.

समाजसुधारणा करण्याचा अखंड ध्यास घेऊन महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे आयुष्यभर कार्य करत राहिले.

- डॉ. भि. ना. दहातोंडे

शब्दार्थ : **अवघा** - फक्त. **महाभयंकर** - अतिशय त्रासदायक. **दुष्काळ** - पाण्याची व अन्नधान्याची कमतरता असणे. **दानशूर** - धान्य, पैसे, कपडे मोठ्या प्रमाणात दान करणारी व्यक्ती. **कट्टा** - घरासमोरचा ओटा.

स्वाध्याय

प्र. १. एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

(अ) विठ्ठलचा जन्म कोठे झाला?

(आ) विठ्ठल कोणकोणते खेळ खेळत असे?

(इ) विठ्ठलच्या आजोबांनी दुष्काळाच्या वेळी गोरगरिबांना कोणती मदत केली?

(ई) महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे यांनी आयुष्यभर कोणते कार्य केले?

प्र.२. योग्य पर्यायापुढे '✓'अशी खूण करा.

(१) गोरगरीब लोक विठ्ठलला आशीर्वाद देत असत, कारण ......

(अ) तो वेगवेगळ्या प्रकारचे खेळ खेळत असे.

(आ) तो आजोबांबरोबर गोरगरिबांना मक्याचे दाणे वाटत असे.

(२) जेवताना एके दिवशी भिकारी दाराशी आला, तेव्हा .....

(अ) विठ्ठलने जेवणाचे ताटच त्या भुकेलेल्या माणसाला दिले.

(आ) भुकेलेल्या माणसाला निघून जायला सांगितले.

प्र. ३. खालील शब्दांचे विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

(अ) जन्म ×

(आ) आवड ×

प्र. ४. कंसात दिलेल्या शब्दांचे विरुद्ध अर्थ असलेले शब्द वापरून खालील वाक्ये पूर्ण करा.

(अ) डोंगर पर्वतापेक्षा ··········· आहे. (मोठा)

(आ) हरवलेला चेंडू सापडल्याने मला खूप ··········· झाला. (दु:ख)

(इ) ससा हा प्राणी ··········· असतो. (धीट)

(ई) राजूला ··········· कपडे आवडत नाहीत. (सैल)

(उ) वीणा ··········· चालते. (भरभर)

प्र. ५. खालील शब्द वाचा व असेच लिहा.

विठ्ठल, अण्णासाहेब, हुतुतू, धार्मिक, संस्कार, दुष्काळ, महर्षी, ध्यास, आयुष्यभर, हृद्य.

प्र. ६. तुमच्या परिसरात एखादी दानशूर व्यक्ती राहते का? ती व्यक्ती संकटाच्या वेळी इतरांना कोणती मदत करते, याची माहिती मिळवा. वर्गात सांगा.

- **खाली दिलेले वाक्य वाचा व दिलेल्या चाररेघांमध्ये वळणदार अक्षरांत लिहा.**

लहानग्या विठ्ठलला खेळाची अत्यंत आवड होती.

शिक्षकांसाठी : वर चाररेघांमध्ये दिलेल्या वाक्याप्रमाणे चाररेघी वहीमध्ये पाठातील मजकुराचे लेखन विद्यार्थ्यांकडून करून घ्यावे. त्याचा सराव घ्यावा. विद्यार्थी नीट लिहितात का ते पाहावे. त्यांना वळणदार अक्षरांत लिहिण्यासाठी मार्गदर्शन करावे.